

Տարեկան գինն է 6 Արտար Ահմարիկ.
Վեցամետայ 31/1 ,, ,,
Ահլ ծանուցումն առին 2 դարու ի
Ստարաբուրիկնեք կանիկի ԼԵ:
Ստարաբուրիկնեք ամեն ամայ ինն և
15ին կշեխն :

Դուք երբայի՞ր լրագրիչներուհ համարուհ
ծախքը աւանդին վրայ ե:
Լրագրչայս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ
իցէ գրութիւն խփագրին պիտի ուղ-
ղուի. եւ ստացի համար. ծախքը լըշ
կողին վրայ ե:

ԱՐԱԳԻՐ

ՔԱՆԶԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԱՎԱՐՈՒՄԸ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԱՌՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒԽ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Եւ շարժու մեր ընթերցողաց Պատրիարքին առիշդ գլխաւոր լուրերնիս Երեւանումն զատուածն է, որ բոլորոյ տեսնին առջև վերստին գտաուեցաւ, որն որ ահա տասնեայն անձնական համար մամբը, փաստարանից նշանու որ ապագային ու ճարտարախօսութեամբը, և նորիս գաղին քաղաքական կերպարանքով մեծ կարեւորութիւն կառնու։ Քայլ ուղեւ զի ընթերցողք ալ իրաց կիկրթութեանը վերջին ի շատե տեղիկանաւոր կրթող լլլան, հարկ կը համարենք սոյն գրեմոյն վայ կանխաւ քանի մը ծանօթութիւններն առաւ։ Պաղպղատ զեռ. տասնեկու տարի չկայ, յեղափոխական փոքր որեւէ ներքին աղտաւորութեամբ իւր կարծաւ հասարակագիտութեան նախադաս Եւրոպայեան Ամառաբարձ իշխանն լինահաւուր քուէարկութեամբ կայր հրատարակեց, որ թէ Լ լիաւոր իշխանութեամբ քրտասանն ին իր ձեռքն առաւ, բայց և այնպէս իւր գահը 1789ի ապաուութեան ընկրդանց վայ հիմնելու խօսք առաւ։ Եւ այն առնին էր որ հասարակագիտութեան երեւելի մարդիկը, որք լինող պարտն ընկիւր հաշտութեան պարպիւրն տան կոխուած կը տեսնէին միոյն բարձր իշխանութեամբը, կամ օտար երկիր գաղութելու կամ հասարակաց պաշտաններու քաշուելով իրեն մասնաւոր քաղաքացիներ ապրելու ստիպուեցան։ Առաջին կարգին մէջ էին Ա. Ս. Հիւր, Լուսին, Լաւրիւ-Ուրին, Լային Լային որք նուաասութիւն համարեցան և կը համարին տախտակութիւն լուծի առջև ինարհիլ, իսկ երկրորդ կարգին մէջ կը դասուէին ուրիշ նուաւր ակամաւոր անձինք, որք որ մը գարձեալ ընկերահաշտութեան արշաղոյր տեսնելու յուրեք իրենց հայրենիքէն մեկնիլ չուզեցին, Եւ սոնք, երկու տարի յառաջ կայսեր օրենսդրական ժողովոյն շնորհաւ արտօնութիւններէն իրախուսուելով, գարձեալ ակեծաւ ջանիւք աղգային երեսփոխան ընտրուելու հետամուտ եղան և իրենց փափաքը բաւական յաջողութեամբ կատարեցաւ, որովհետեւ իրենցմէ շատերը քրէից առաւելութիւնը շահեցան։ Պուրցէ ընթերցողաց մեծ մասը գիտէ որ Պաղպղայ մէջ ընտրութիւններ կրկու եղանակաւ իր տարաստուելի, մէկ մը կառավարութիւն կառաջարկէ ժողովրդեան, մէկմ'ալ ժողովուրդն ինքը կարոշէ, և թէ քուէից առաւելութիւնն առաջինն ստանայ՝ կառավարութեան կուսակիցները կը ապրանան, իսկ եթէ ոչ՝ հակառակորդները կը զօրանան օրենսդրական ժողովն մէջ։ Աւտի ընտրութեանց տանն կառավարութիւնը վերջին աստիճան ճիշդ կը թափէ որ իւր նշանակած ընտրելեաց երկէն քուէից առաւելագոյն մասը, և հաւառակորդ կողմն ալ նոյն կրնէ ի շնորհքս իւր յատուկ ընտրելոյն։ Քրտակարգ տեսնները լրագրներէս ձակարկել աղարարիկ ծանուցումներով փոքրցիւնուն աւրի զարնէիք տեղերը կը կախուն, ինչպէս որ քուէաւաքին մէջէն մէկին մէկը

յայդ՛եալ երևելով՝ այս ասորիների ճակատանդորդ դարգարին : Այդ՛ հասարակության մեջ երևելի մարդուց մէն, Արարիկի խաճէ, Քարեռնի բնիկականիցը, կերելի թէ անցեալ ասորւոյն բնորոյ թէ եւնայ առանձնաբար թիւն իրենց կուտակիչներուն շահեւոր և կուտակութեան գեմ՝ հզոր հակառակութիւն մը կանգնելու համար բնկերութիւն կամ ժողովոյ մը հաստատած են ի Փարիս, որ իրենց բարեկամայ մէջ ասորացիութիւնը բնորոյ թէ եւնայ հաւաքած են ամեն կողմի բնորոյ թէ եւնայ ազդեցութիւն բանիցընելու նպատակաւ : Այդ որովհետեւ Պարսկոյ մէջ օրէնք մ'ալ կայ, որ եթէ ասանց կուտակութեան հրամանին 20 հոգիք աւելի բնկերութիւն կամ ժողովոյ կազմելու բլլան՝ յանձնար կը համարուին և դատաստանի ներքե կիշան, ուստի ստիկանութիւնն ասանց ժողովատեղին կիշելով բոլոր թիգիտեցութիւնները դրուել, և իրենցմէ 15 հոգի ամբաստանութեան ենթակայ դառնուցան : Պէտքստո ամայն սկիզբն ասանց դատաստանը մէկ մը տեսնու եղաւ Պարսկի առաջին կարգի ստիկանութեան աստիկան առջև, և իրենց ամեն մէկը կամ 500 ջըրանքի տուգանաց կամ 6 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան : Այդ քանզի խնդիրն այն էր որ իրենց դատը փառարկելով տուգանք չլծարեն, ինչպէս որ այս առին հասարակութիւնը դատ կը տեսնէ միայն արծաթի վերարեւել ինչպիսիքը համար, այլ մատաւանդ այս երեքստան երեսփոխանաց զխաւոր նպատակն էր ազատ արդաց երկու գլխաւոր իրաւունքը դատաստանի միջոցաւ ազատուցանել : այն է նախ ինքնութեանց և երկրորդ՝ ընկերութիւններ կազմելու արդարութիւնը : Աստի և այս պատճառաւ ոչ միայն անցեալ ասորի օրէնքութեան ժողովոյն մէջ, այլ և դատաստանային աստեկից ասջելով այս իրաւանց ջերմ պաշտպան հանգիստացան : Իսկ կայսեր կուտակութիւնը՝ որ ոչինչ նուազ ցոյցեր կուտայ ազատութիւն յարկելու, վախճալով որ չլծալ թէ Պարսկոյ դարձեալ յեզափոխականաց ճիւղան իշխող և ազգային այն փառաւորները կործանի, իւր հակառակորդաց իսթական ճաշարիստութեանն ու ասորանցին ջնայելով, երբեմն անանց հետառութեամբ վարուել հարկ կը համարէր : Այդ ինչպէս որ բլլեր, Արեւոտանց ալ իրենց դատեն զիւրաւ ձեռնութեան երգը խորհիլ չէին : և Պերիէի, Ժիւլ-Պոլի, Տիւրքի և այլն նման մեծահանձար հաստատանից օգնութեամբ, որոց գեւաճաչի ճարտարիտական ասպանքը որը Արապա գորմանց լեռնացած է, իւրենց առաջին դատապարտութիւնը ջրեւ համար, բողոքոյ աստեկին գլխեկին : Թարգարաբար հոն ալ այս օրերս երկրորդ անգամ իրենց դատը կորուսանելով միւսանց աստեկին պիտի բողոքեն, բայց կերելի որ արդէն արուած վճիռները պիտի վեհաստատուին : Զերք կարծիք որ այս արդիւր՝ որոց մէկ քանին ազգային երեսփոխան են՝ այգման կուտակութիւնը ապայելու գարանի նպատակ մ'ունեցածն, բայց սա միայն խոսքն է որ կուտակութեան աւելի արդաւարտ դուր

Երևան մ^Կ ընդունել տալու համար՝ օրենսդ.
 բաժնն ժողովոյն մէջ իրենց կուսակցու-
 Երևանք քօրադպնէիւ աշխատած են :

Իտալիոյ խորհրդարանը տարեկան 43
000 Զբաղեց հասուցում կապել Թուրինի մայրաքաղաքը ըլլալէ գաղտնի չհամար, իսկ Օտերսիոյոր բաւական ծանր վիճակուն վեանի մօտե մայրաքաղաքը փոխադրու թեան վայ, և սեպտ. 15ի դաշնաւորու թեան նպատակաւ որ կամ հակառակ խօսողներն ալ պիտի չեղան, Թուրինի համալսարանին վերադառնալ Պ. Քի. քով թի ստաիկ դէմ կեցու մայրաքաղաքին փոխադրու թեանը, և քանի որ Վեներիոյ խնդրն ի կան կը մնայ, Եստե, Իտալիոյ մէջ հաստատուն բան մը գործել անհնար է. Երբ դադարեցիք Եւրոպէն ելնեն և այս քաղքին փոքրցայ մէջ հրապաններու ծայրը լուռի, իտալական կաւաւալու թիւը կամ Եստե պիտի երթայ, կամ թէ ոչ հանդարտ հանդիսանես պիտի ըլլայ. Եստ երկու դէպքն ալ Պ. Քիքով թի Իտալիոյ արեւելու չհամարել. վրայ ի ելէ պատշին կերպի ընեն ըստ վրայ Պարզելի հետ պիտի թշնամանայ. իսկ եթէ երկրորդը՝ ներքին յեղափոխութեան մը դուռ պիտի բանայ:

Երեսու ամենայնիւ Պ. Քիթթիթի չկարծեր որ եթէ Խառլա Հում մտնէ, Պաղղեա ալ անոր ետևէն հոն պիտի արշաւէ։ Ալ, Պաղղեա Հում չպիտի երթայ, կը յայտնէ ինչեալ ճարտասանը այլ հոն պիտի դիմէ՝ ուր կը մկնն գնկն իւր անսանդու թիւնները, փառապիտու թիւնն ու շահեմը։ Պաղղեա նոյն խախ մեր այժմեան կոխած երկրորդ հառաւցում պիտի պահանջէ, ո (Բարձր ազմուկներ և ծափահարութիւնը)։ Օտերակուտին անգամներէն ամանը այցո՛, այցո՛ կը դռնն և ումանը ան՛ ո՛չ ո՛։ Պ. Քիթթիթի կը շառուտակէ)։ « պարտաւայց, ետս թէ Օտերակուտին, այլ իմ անձնական կարծիքս կը բնորոշեմ, ուստի և կրեսմ թէ Պաղղեա մեր երկրէն փոխարինութիւն մը պիտի ուզէ։ Ե լոյս խօսքերը թէ և Խառլա խորա զօրապետն հրքքեմ, բայց և անպէտևեմ աղքեցութիւն ունեցան ՚ի Խառլին, ուր տախաւին սեպա։ 21 և 22ի դժբաղդ անցից յիշատակը բոլորովին մոռցուած չէ։ Իսկ Պ. Մասխմո տ՛Աղէլիս և ուրիշ լուսալ ականատար անձինք, դաշապիտութեան նպատատար կերպով խօսեցան։ Վտան զի, կրեսն, Սրբազան Պապին աշխարհական իշխանութիւնը տապաւնելու համար հաջորաւոր քաղաքացիներն ու հնչ պէտք է, և Լըրոպայի բոլոր կաթ ու իկ տէրութեանց հետ թշնամակալ։

Դեկտեմբերի 24-ին Կոմիտասի ալ. Պ. Դյախի պատասխանելով ըստ. « Լեւոնյան ալ զիտե՞ք որ Պապին աշխարհաւան իշխանութիւնն Խալիդ շահբուռն է՞մ է. Պապական կառավարութիւնը իշտ օտարներն իրեն օգնութեան կոչած, և քանի որ կանգուն մնայ՝ օտար միւսանողութեան վտանգին ալ հնօր չզրկուիլայ. Լեւոնյանին իշխանութիւնը հռ. և որին վառաւորութեան ու անկեղծութեանը հարկաւոր չէ. բայց այս բարոյական ինդիք մ'է, և արդէն ծանուցած ենք թէ քաղաքակրթութեան յառաջագնացումը

Թեանք ձգել պէտք է, որպէս զի միջա-
մբուռ թիւեր դադարի են, Պապն ու իր ճը-
պատակներն առանձին թող տրուին: Եւ
ինչպէ՞րպէ՞ս Պապիլոն չաւանդուի թեամբ կա-
րելի էր սրտը, սոն որ կաթովի տէրու
թեանց առաջինն է, և այս որոշման հիմն
ալ նոյն իսկ և աղատ եկեղեցի, յոգատ պե-
տու թեան ո ըսուած սկզբանց մոյտ կը կա-
յանայ, Պաշտպութիւնն օտար միջա-
մբուռ թիւեր կը վերցնէ, և Խապիլոյ շա-
հրն է աշխարհական իշխանութեան դուր-
սէն եկած օգնութիւնը մերժել: Խապիտ
պարտաւոր չէ Պապին երկիրներն երկւան
կրած շարժուիները զսպելու, ալ իր միակ
պարտքն է անոր վրայ չյարձակիլ: Ուստի
գաշախարութիւնը մեր քաղաքականու-
թեան նպատաւոր է, և թէ պէտ մնայալ-
քաղաքի միտապարութիւնն առանց անպա-
տեհութեան չկրնար ըլլալ, բայց Խապիլոյ
թաղաւորութիւնն ու միութիւնը կ'աւմ-
րապնդէ է ո

(Շապիտաշարութիւնը.)

Ի թաղը լրացրելը կը ծանուցանէ թէ 2000էն աւելի նահանգաժողովներ ՚իրենց 1865 տարւոյ հոգային տուրքը կանխաւ վճարեր են կառավարութեան :

Մերիկայէն եկած լուրերը Հէրման զօրավորակէն մէկ նոր արշաւանքը կը ծանուցանեն գէտ 'ի հարաւին խորերը: Ժամանակէ մ'ի վեր Հէրմանի բանակէն ըստոյզ տեղեկութիւններ առնուած չէր, և արդէն այլ և այլ աղետաբեր գուշակուածիւններ ընեւու վրայ էին 'ի Նիւ Եորք, որք իմացուեցաւ որ այս յանգուզն զօրավորակը՝ երկու ամսուան պաշար, շատ մը զգաւորազմական միջերը և 50000 ի չափ ընտիր զօրք առնելով, և իր թշնամիները մէկ կողմ թողլով, գազտին արշաւանք գէտ 'ի Քիորօն նահանգն յառաջացեր է: Այս արշաւանքը շատ մեծ կարեւորութիւն ունի. վասն զի եթէ յաջողէ կրնանք ըսել թէ Հէրման վերջին հարուածը տուած կըլայ Հարաւայնոյ սրտին: Իսկ և այնպէս մեծ դժուարութիւններ կան իր առջև. թշնամի երկրի մը մէջ ահագին հեռավորութիւն մը պիտի յառաջ երթայ, ուսկից իր բուն բանակաւորք սուրհանդակ հասցըրին անգամ անկարելի է, և եթէ մէկ մը թշնամիէն բռնուող լրաց' օգնութեան յոյս չկրնար ունենալ: Աստի, որպէս զի հարաւայնոյ հուսադրական իր ետեւէն չհասնի, Հէրման քորք իր անցած տեղերն աւերակ կը դարձուէ, երկաթուղիները կը խորտակէ, կամուրջները վառօդով նետել կուտայ, և վերջապէս իր ետին ուրիշ բան չթողար՝ բայց եթէ ամայի անտառաւ մը: Արտէր թէ իր նպատակն է նախ Մաքս քաղաքն առնուլ, որն որ գլխաւոր երկաթուղոյ մը կախարանն է. անկից ալ Սալանս գետին վրայի Օկլսթա քաղաքն լրաց յարձակիլ, ուր են հարաւայնոյ վառօդի դործարաններն և ուր 100 միլիոն Դրանքի արժողութեամբ բամբակե'վեճ լծեք մը կը գտնուի կրսն, և յետոյ՝ Երթալ Ադանդեան Ովիլիանայն վրայ Սալանս գետին բերանն եղած համանուն քաղաքն առնուլ: Այս երեք գլխաւոր կէտերը ձեռք բերածին պէս, Հէրման կրնայ գլխաւորութեամբ ձողու կողմանէ նոր դաշար և զօրք հայթայթել, և աս յոյսով

նրանք ու յանդուգն արշաւանք պատե-
լաւման արհեստին մէջ մեծ անուն մը
վաստելիւ :

Նիւ Իօրքէն նոյեմբեր 26 թուով առ-
նուած լուրերը կը ծանուցանեն թէ հա-
րաւայինք բազմաթիւ գունդեր և պա-
տերազմական միջերը կը լեցնեն ի Վե-
թերապոլիս : Պրէքէնի՝ զօրապետին
հեծելազօրը հիւսիսայնոց Ալիէմ զօր-
պետին վրայ յարձու թիւն մը տարած է
նոյն ամսոյ 14ին Պրէքէն ըստեալ տեղը ,
ուր 6 թնդանոթ , 40 կառք և քանի մը
հարկու գերի առած է :

Փոյէթիլի մէջ ալ հարաւայինք մէկ
մ'եռ միւսեկն յետոյ միւսանալով դար-
ձած են . բայց հիւսիսայնոց նոր օգնու-
թիւններ հասնելուն , հարաւայինք 1000
հոգի կորուսանելով դարձեալ եռ քաշ-
ւելու ստիպուած են :

Ուստիա՝ Լեհաստանի ասպետմբու-
թիւնը խորտակելով՝ Լեհական պատե-
րազմին ժամանակ վաթիսարացած իւր հի-
նորեայ խորտա քաղաքականութիւնը դարձ-
եալ ձեռք առաւ : Սարաւիոյ փոխարքայ
Պէրի զօրապետը , որ դեռ անցեալներն ի-
կեանց դէմնիւթուած գաւազնութեան
աղաւթուն տարեգարքը կը կատարէր ,
ճնշեալ Լեհացիներն ալ այս հանգեան
մասնակցելու ստիպելէ ետեւ , հիմա ալ
Լեհացւոյ ազգութիւնը , կրօն ու լե-
զուն ի հիւսնոց կորելու ձեռնարկած է :
Ուստիա ըստ հասկնալով որ եթէ
քաղաքականութենէ զերեւած ազգ մ'ը ազ-
գային եկեղեցին պահէ , հայրենասիրական
ոգին ալ միշտ փառ կը մնայ , ասոր հա-
մար Լեհաց եկեղեցիներուն դէմստտիկ
խտուութիւններ կը բանեցունեն և կաթո-
լիկութիւնը վերջնելու փորձ կը փորձէ :
Ղապարապետութիւնը բոլորովն ուսա-
կան լեզուով ու եղանակով պիտի աւան-
դուի : Կայսերական հրամանաւ բոլոր մանր
փանքերը պիտի դոյրուին : Սարաւիա-
յէն Պրէքէնի Պաղէթ լրագրին գրուած
նամակ մը կը ծանուցանէ թէ Պէրի զօ-
րապետը Ս . Բեդրապոլիէն հրահանգ
ընդունած է Լեհաստանի բնակչոց հան-
րական արեւոտգիր մը ստորագրել տալու ,
ինքերթով որ իրենց հայրենիքն ալ բոլորու-
վին Ուստիոյ կայսրութեան հետ միացած
ըլլայ : Ե՛հա անկէրք ապրտամբութեան
մը փառանք . առաջ Լեհաստան թէ և
Ուստիոյ իշխանութեան ներքեւ , բայց
առանձին թաղաւորութիւն մը կը հա-
մարուէր և կայսեր կողմանէ փոխարքայ
մը կը նստէր ի Սարաւիա . իսկ հիմա
բոլորովն Ուստիոյ մէկ գաւառը պիտի
համարուի , որով իրեն լուծն ալ բոլորու-
վին պիտի ամրապնդուի : Նոյն հրահանգ-
ները Պէրի զօրապետին կը հրամայեն նաեւ
որ մանրամասն տեղեկագրով մ'իմացնեն
Լեհաստանի այժմեան ընդհանուր դրու-
թիւնը , և պաշարման վիճակը վերջնելէն
կառավարութեան վնաս մը չգալը նշանա-
կէ : Ուրիշ լուր մ'ալ կը ծանուցանեն
թէ նոյեմբեր 19ին իննսուն և հինգ հոգի ,
որոց երեքը ինն են երեք , տակաւին Սիւլե-
րիա քաղաքուած են : Բայց հակառակ
այս բոլոր խտուութեանց , Ուստիա ալ առ-
անց քաղաքակրթութենէ դուրս տե-
րութիւն մը համարուելու ներքին բարե-
կարգութեանց դէմ դուռը չկրնար գո-
յել , և նոյն իսկ կայսեր խորհրդականաց
մէջ ազատութեան կուսակիցներ պահատ
չեն :

Ուստիան լրագրները վերին Եսիոյ
մէջ ուստաց ըրած նոր աշխարհակալու-
թիւններուն վրայ կարեւոր տեղի կու թիւն-
ներ կը հրատարակեն :

Յունիս ամսոյ մէջ թուրքաստան և
Եւրոպիան առնելէ ետեւ , ուստերը սեղս-
19ին Քօհանի խանութեան 22 մքէնիթ
մայրաքաղաքը պաշարեն են , և 22ին բերդը
առեր են որ անմատոյց լըրան մը վրայ շին-
ուած և հզօր սպառազինութեամբ ամ-
րացած էր և 10000 ալ պահապան զորք
ունէր մէջը , Եւսո ամուր քաղաքն առնե-
լով , ուստերը Քօհանի խանութեան ալ
իրօք տիրեն են :

Յունաստանի Սահմանադրութիւնն
աւարտելով՝ ազգային ժողովը լուծուե-
ցաւ , և Գեորգ Ե . իւր արքունական
կրօնամբը զայն փաւերացոյց : Բայց գրթ-
բաղադար Յունաստանի մէջ տեսնուած
փորձն ալ ցոյց կուտայ , որ աշխարհիս
բոլոր հաստատուած բաներուն պէս , սահ-
մանադրական վարչութիւնը ըստմինս ալ
քիչ ժամանակի մէջ իւր կատարելու-
թեանը չհասնիր : Հեռաւոր երկիրներէ
եկած և ջերմաստան մէջ պահուած տուն-
կերը դարուելը չգալէն յառաջ ծագել
կամ պտուղ կրնան տալ երբեմն , բայց
ոչ բնականին բոլոր կուենան և ոչ ա-
նուշահամութիւնը : Ի՞նչ քննելու է ու-
րեմն զանոնք աւելի կատարելագործելու
համար . երբ որ դարուելը կրմտնուայ , դա-
նոնք ցուրտէն պահպանելու համար գրթ-
ւած արդեքները վերջնելով՝ քիչ մը
ազատ օդ տալու է , մինչև որ այն օտար
տունկերը հաստատութիւն դանելով կի-
մայն վարժուին : Բայց ի՞նչ յարմարու-
թիւն կայ տունկի և սահմանադրութեան
մէջ . նիւթագէտ ոչինչ , բայց տեսականա-
պէս՝ երբ որ ազգ մը իւր մէջը չունեցած
բարեկարգութիւնը կամ ուրիշ մ'առ-
նելու կամ թէ ինքը մտածելով գտնե-
լու եղնէ , ահա՛ այն տանն հին սովորու-
թիւններուն մէջ նորութիւն մը կը մտը-
նէ , զոր եթէ անհամարժայցա՝ դարձեալ
շուտով ձեռքէ կը հանեն : Յունաստանի
նորահալմ մահմանադրութիւնը և դեռ
միւսեայ թաղաւորութիւնը (փան զե հը-
նոյն վրայ խօսել աւելորդ կը համարենք)
այս խորհրդածութիւնները կը բերեն մեր
միտքը : Երաւութիւնն առնելով Եթէնքի
և Սարաւիոյ մէջ իւր տաճարները կա-
ռուցած էր , յոյները զայն կորուսին , և
դարեւ ետքը հիմա դարձեալ ազատու-
թեան այբուբենը հեգելու սկսած են :
Գեռ կէս դար չկայ , Յունաստան սահ-
մանադրութիւնը ըսեն ի՞նչ է՝ չէր դիտեր .
և եթէ այսօր բարեկարգ փարութիւն մը
հիշելու համար իւր ըրած ջանքերը պատ-
ուին , չենք դանդաղել իրեն ճարտար պար-
տիպանի մը պատիւը տալու , որ տարբեր
կիմայէ մը բերած մատղաշ տունկերը խը-
նամք և փորձառութեամբ կը մեծցնեն :
Գեորգեարք Գեորգ Ե . թաղաւորին
Մեհտոք Սթոնէր կոնն՝ այս յաակու-
թիւնը ժառանգորդ մ'երեւոյթ չունի , և
մէկ քանի անգամ իր երիտասարդ Տեյե-
մաքը հակասահմանադրական սխաղաւայ
մէջ ձգեց , որը Ողիսական գաւաթի մը
համար անպայել բաներ էին : Սահմանադ-
րական թաղաւոր մը չէր կրնար Երգային
ժողովոյն ըսել թէ շուտով սահմանադ-
րութիւննիք չենեցէք . ապա թէ ոչ , ե-
թէ համբերութիւնս հատցնելու ըլլայ ,
պիտի աւանդ ըլլամ : Բայց թէ Եր-
գային ժողովը խռովութենէ փախալով
Սահմանադրութիւնը վերջացուց , բայց ժս-
ղովդեան գեթօհութիւնը չկրնար արգի-
լել , որը գայրացած են Պ . Սթոնէրի և
պաշտօնից նախագահ Պ . Քանտրիսի
դէմ , և իրաց վիճակը չկրնար այսպէս յա-
ռաջ երթալ թէ որ թաղաւորն իր պաշ-
տօնեայնները չիմիտ :

Մատրիտէն դեկտ . 20 թուով լուր
կուտան թէ թաղուհին պաշտօնական կեր-
պով պիտի ծանուցանեն Սան Տովմիսիլը-
զեն հրաժարելը :

Թուրքուզէն եկած վերջին լուրերը կը
ծանուցանեն թէ խռովութիւնը նորէն
սկսեր է երկրին հարաւային կողմերը : Ե-
րաբները իւրեքէմ փաշային բանակը պա-
շարեն են , հետեւաբար թուրքուզէն նոր
զօրք զոհուել է արաբներուն վրայ :

ՊՐԻՍՏՈՒ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ	
ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐ	
Փարիզ 21 դեկտ :	
Օամ . քօհայիտէ 470/16	
Օամ . փոխառութիւն 1865/1 551	
Օամ . պանքա 675 :	

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ . Գեորգ լրագրաց համար նոր օ-
րէնք մը հաստատուց 35 յօդուածէ բաղ-
կացեալ , որ յառաջիկայ նոր տարիէն ըս-
կըսեալ (ըստ նոր տուեալի) պիտի գոր-
ծադրի : Յօդուածներուն թարգմանու-
թիւնը յաջորդ թուով :

Պայտերական հրամանաւ .
Սիլիսթրիի նախորդ կառավարիչ Ե-
րիշ փաշան Երիւնդաւորոյ կառավար-
անուանեցաւ փոխանակ փաշանեալ Սիւ-
լէ յման փաշային :

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ
Հոգնանուր վերադառնալու իման
անուղղակի հարկեր :

Շատ փաճառականաց կոչմանէ դան-
գաւանք կը լըն թէ ձմեռը մաքսատան դը-
րասնեկաց կանուխ դոցուելուն պատճա-
ռաւ բազմութիւնը կը լընուի : Աւստի
անուղղակի հարկաց ընդհանուր վերադառ-
նալ թիւնը խնայ կուտայ որ փաճառականու-
թեան գործողութեանց համար Պօլսոյ
մաքսատան գրասենեակները (ըստ ամառաց)
առաւ օտեան ժամը 31/2 Են սկսելով մին-
չև երեկոյեան ժամը 10 1/2 րոյց պիտի
ըլլան : Իսկ այն բազմութիւնը՝ փաճառ-
կանաց գործակատարներուն իրենց փա-
ճառքները հանելու համար ժամը 8 Են 9 Են
միջոցները երկուսէն յառաջ գալով , վերա-
անուանութիւնը կը յաւայ որ այսուհետեւ փա-
ճառքներն ալ իրենց գործակատարաց կը
պատու իրեն որպէս զի տոնէին մաքսատու-
նը ներկայանան , և ուշանալուն պատճա-
ռաւ իրենց շահերուն գույշելը ստիճէ մը
ազատ մնան :

Պ . Պօլս 3/15 դեկտ . 1864 :

ՍԶԳԱՅԻՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ
Քանի մը ամեն ի վեր ճառեալան և Ե-
լեւմտից հողաբարձութեան մէջ իրաւասու-
թեան վերաբերեալ անհամաձայնութիւն մը
կը ալբեր , անհամաձայնութիւն մը՝ որ զար-
մանալի չէ եթէ նկատուի որ ամեն նոր դը-
ժարուած բաներու մէջ կը պատահի , և մա-
նուանդ վարչութեան մը ձեւերու մէջ : Մին-
չև որ իրաքանչիւրին պաշտօնին սահմանը
Սահմանադրութեան ուղեղն և գրոյն համա-
ձայն կատարելապէս բաշտարուի : Մինչդեռ
Քաղաքական ժողովը պէտք եղած հրամանգը
տալով այս անհամաձայնութիւնն շարժառիթը
բաժնալու կը ջանար , ազգային լրագիրներէն
մասնաւորապէս Վարազայի Հափաթիս սկսու-
ալ և ալ յօդուածներ հրատարակել Եւրոպիոյ
հաղաբարձութեան դէմ , որպէս թէ հոգա-
բարձութիւնը Սահմանադրութեան հակառակ
ընթացքի մէջ կը գտնուի և ամենապատիւ սըր-
բազան Պատրիարքը անկողի է դանի ի կանո-
նաւորութիւն հրաւերել : Այսպիսի յօդուած-
ներ ուրիշ արդիւնք մը չունին՝ ալ միայն կեղծ
ճշմարտութիւնն պատրուակաւ մոլորել
այն անձանց կարծիքը որոնք անհմուտ են ազ-
գային վարչութեան ընթացիկը վարազային
պէս , փան զի վարազային դրամները Եւրո-
պիոյ հողաբարձութեան վրայ ոչ միայն մեծ առ-
մասաւ ճշմարտութիւնէ հեռի են և անհիմն ,
այլ և գրգռատական և մասնաւոր թեւադ-
րութեան արձագանք :

Ամենապատիւ սըրբազան Պատրիարքը ան-
փայլ չէ Սահմանադրութեան արամադրու-
թեանց անթերի գործադրութեան հսկել , և
Քաղաքական ժողովոյ կողմէ սահմանուած
Մասնաժողովին տեղեկագրին նայելով թէ Տե-
ռուական խորհուրդը և թէ Եւրոպիոյ հողա-
բարձութիւնը իրենց սահմանադրական ըն-
թացքէն կամային չեղած չունին , և իրենց
պաշտօնը ամենայն անձուրկութեամբ կատա-
րած են և կը կատարեն , իսկ եթէ անոնց մէջ
քանի մը մանր խնդրոց գործադրութեան նը-
կատմաւ իրաւասութեան ինդիք մը՝ որ ար-
դէն լուծուած է , և անհամաձայնութիւն մը՝
որ գաղապար է , յուզուած էր , այս անհա-
մաձայնութիւնը չէ ունեցած բնաւ վարա-
զային երեւակայած և փափաքած ծանրու-
թիւնը , և չկրնար բնաւ առանց Ազգ . վար-
չութեան գործունէութիւնը և Սահմանադ-
րական կոնսիլը ուրանալու : հաստատութեան
մէջ անուղղակի իման անդի տալ :

Ազգային վարչութիւնը իր պարտքը կը
ճանչնայ և խցի մասը զայն լը կատարէ ,

ինքզինքը միմակ Ազգին պատասխանատու
դիտարկել , և միշտ յարդելով ազատ բայց բա-
նաւոր դատաւանութեան սկզբունքը . ուստի
տրամադրել է իր արժանապատուութեան դէմ
քանի մը լրագրաց կողմէ եղած յարձակմանց
առջև արհամարհաւ լուծիւն մը պահել :
Սակայն ցաւօք արտի նկատելով որ բաւական
ժամանակէ ի վեր վարազայի Հափաթիսը բան
դորձ ըրած է հաստատութեան առջև ան-
խնայ լուրտակ հողաբարձութիւն մը՝ որ
ծանր և փափուկ պաշտօն կը վարէ և Քա-
ղաքական ժողովին փառահովութիւնը կը վայելէ ,
արժան դատեց այս մասին եղած տարածայնու-
թեանց վերջ տալայսու յայտարարութեամբս :

Պ . Պօլս 10 դեկտ . 1864
Ի Պատրիարքարան Հայոց :

Հետեւեալ յայտարարութեան հրա-
տարակութիւնը կը ինդիքուի մենէ :

Սահմանակ անուն հանգիսին 51րդ
թուոյն յաւելուածովն ազգային կեդրո-
նական գանձապահի ինդիքոյն վրայք երաժ-
հատարակութիւնը կը պարտաւորէ զմեզ ,
առանց մեր պաշտպանողական դիրքէն
դեռ առ այժմ դուրս ելնելու , դարձեալ
այս անգամ բացէ իրայց հերքել յիշեալ
թերթին յայտարարութիւնը , ըստ որում
ամբաստանութիւնը և ոչ մէկ պաշտօնա-
կան ժողովոյ կամ մասնաժողովոյ մը առ-
եանը բնաւ երբեք անհիմն եղած չէ :

Պ . Պօլս
7 դեկտեմբեր 186 թ . Պ .

Լրագրոյ Օգնական-Խմբագիր ար-
ժանապարհ Պ . Երաբի Ս . Գեորգեան՝
ինքնայոժար հրաժարելով , արժան կը գա-
տի իւր այս որոշումն արդոյ հատարակու-
թեան ծանուցանել հետեւեալ քանի մը
տողով :

Ամբողջ երկամայ ժամանակ Մասիս լը-
րագրոյ խմբագրակցութեան պարտելով ,
ըստ իմովմանն աղիս դրական ծառայութիւն
մը մատուցանելէ ետեւ , տարւոյ փախճանին
մօտ ալ և ալ պարագաներէ ստիպել սոյն
ասպարէզէն ինքնայոժար հրաժարել որոշե-
լով , նուիրական կրկին պարտք կը համա-
րիմ ինձ հրապարակաւ հետեւեալ դեկլարու-
մէն ընելու փութալ :

Նախ՝ չնորհալ ըլլալ լրագրոյս . . . խըմ-
բագիր-Տօթէնին՝ որ իր տաժանելի պաշտօնին
մէջ իմ գործակցութիւնս հրաւիրելով , առ-
պարէզ մը բացաւ ինձ երկամայ ժամանակ
գրաւորական դրոյն ծառայութիւն մը մատու-
ցանել սիրելի ազգին , թէ և կը խոստովանիմ
որ իմստ աննշան և ծառայութիւն անուանե-
լու անգամ անարժան էր :

Երկրորդ՝ չնորհալ ըլլալ յամենայն սըր-
տէ լրագրոյս այն ամեն արդոյ բաժանորդնե-
րուն՝ որ թէ ի հեռուստ և թէ ի մօտոյ իրենց
սիրալիր համակրութեամբն հաճեցան ցարգ-
քաշալը և խրախոյս ըլլալ նուազապէս Մասիս
խմբագրութեան փառակալցութիւնս մէջ :

Այս կրկին անհրաժեշտ պարտաւորու-
թեանց կատարմամբ առաջմխմբագրութեան
ասպարէզէն մեկնելով , մնամ սիրելի ազգին
և համայն ազգայնոց բարօրութեան ջերմ
անձնուէր

Առաջ Մեհտոք
Գեորգեան Նիհադեթ :

Երոգրեալ տողերը կարգաւորուե-
լուն աւելորդ է հասկըցնել , որ մեն ալ
նոյն գրացումն ունինք մեր հրաժարեալ
փառակալցի վրայ , այն է սիրոյ և բարե-
կամութեան գրացում մը սրով արդոյ Պ .
Երաբի յանձն առաւ լրագրոյս գործակ-
ցութիւնը և երկու տարի անձնուիրա-
բար շարունակեց : Աւստի պարտք կը հա-
մարինք մեր անկեղծ դժուութիւնն և իր
հրաժարմանը վրայ գրացած արամութիւն-
նիս սոյն տութիւ հրապարակաւ ալ յայտ-
նել մեր ուսումնական լրագրակցին :

Իզմիլի Դաղիկ հանգիսին դեկտ . 1
թուոյն մէջ հետեւեալ կը կարդանք :

Պ . Վուկաս Պաղղադարեանը անցեալ տա-
րի Իզմիլի գրաքննութեան տեսչին ստորագ-
րութիւն տուած էր իւր թերթին ի դատ որ և
է գրութիւն չտալէ իւր տղարանին մէջ առանց
իւր գրութեան :

Հայ խմբագիրը հակառակ իւր ստորագ-
րութեան անցեալները խոստալայնալու ըը-
նուցիլ թերթը իւր տղարանին մէջ գրաւոր
տպել տալուն համար , հաճախեց և հաճախ
Դաղիկի փաշան զինքը բերել տուաւ իւր

հերկայութեանը, և ևս իւր ընթացքին ապօրինի-
նաւորութիւնը յառաջ բերելով իւր փոխարէն
իւր առ Օսմանեան տէրութիւնն բրած անհա-
ւատարմութեան ընթացքին, հրաման ըրաւ
որ անիկա այսուհետեւ զրկուի տէրութեան
կողմէ իրեն սահմանուած ամասկանէն:

Պ. Ղուկաս Պաղտատարեանին անձին դէմ
մասնաւոր թշնամութիւն մը չունենալով, և-
թէ կը ցաւինք իւր պարտազանցութեան վը-
րայ, ոչ նուազ պիտի ցաւինք, եթէ իրօք զըր-
կուի անիկա իւր ամասկանէն: Բայց եթէ վսե-
մափայլ Գապուլի փաշային արգարատրու-
թեան ոգին ի ընէ կը ճանչնանք, ոչ նուազ
կը ճանչնանք նաեւ իւր սիրտը որ բարեգութե-
ն վնասն է: Ուստի իրաւունք ունինք յու-
ստելու թէ Նորին վսեմութիւնը իւր իւր ար-
գար գաւառաւոր վճառը կը հաճի իւր բարե-
գութ մարդասէր ի գործ չդնել:

Բարոյական օրէնքը որու կը հնազանդինք
մենք, մեր վրայ սրբազան պարտք մը կը դնէ
այսպիսի փափաք մը յայտնելու ինչպիսի մ'ընել
Նորին վսեմութեան ի նպատակ Պ. Ղ. Պաղ-
տատարեանին, որուն անձնական թշնամու-
թիւն չունինք, և որուն սակայն ազդային ի-
րերու մէջ բարեկամ չենք:

Չապելին յայտնած վերջին կարեւ-
ջական զգալի մենք ալ անկեղծարար
բաժանորդ ենք:

ՄԷՃՄՈՒՆ

Ի ԳԵՐ ԲԱՅԱՆԱՅ ԵՍՏԱՍԱՍԻ

Մտիս սխալած չէր Մէճմուարի խա-
շակիր տնտեսը սաղով, այս դերն սքան-
չելի կերպով կը յարմարէր իրեն, և մեր
անկեղծութիւնն ալ ի դերն չէր: Պա-
րտադրող կը բացայտէ և մեր անընթացի մե-
նամարտը, քաջարմը շահատակը, ճշմար-
տութեան հզօր ակոյցնանք, իր դերասա-
նական սուրը շարադրելով և անդէշի
վահանն ուսը զարկած ասպարէզ կուգայ
փաստ ըլլալով որ իր հրաշալիս բերանը
բացածին պէս, ամեն բազմոցներէ և օթ-
եաներէ հանդիսանալու ծափահարու-
թեան գոռով գոչուած տեսարանը պիտի
թնդայրէ, և այս ծարար դերասանին
ճակատը դափնինքով պիտի գարգարէ:
Դժբաղդաբար դերը շատ գծուարն է,
և դերասանին յանձնադրանքութիւնը
վերջն այն աստիճան յառաջ կը մղէ, որ
քիչ կը մնայ տեսարանէն դուրս պիտի
ցաւի, և կը վախճանք որ ջրայ թէ փո-
խանակ ծափահարութեան բանաստեղծ
գիտատեղը չշարժարեւ իւր խիզախ
ճամարտակութիւնը: Բայց վարկեան մը
դուարարանութիւնը մէկ կողմ գնելով
ուշի ուշով դիտելով թէ Մէճմուար ինչ-
պէս կը ներկայացնէ իր դերը, և ան-
հենք թէ այս քաջարմը շահատակն, այս
խնկաւորութեան դարուս նորաձեւ խաչա-
կիրը, արդեօք մեծասաներով և երկ-
տասաներով դարուց խաչակիրներէն ա-
ւելի երջանիկ կամ աւելի յաջողակ պիտի
դառնայ:

Մեր դերասանն անձնապէս նախը-
գանձ մ'ի դերն արտասանելէ ետեւ, ա-
զարարանք դուռները կը փակէ, և ներս
ու դուռն, ծակ ծակ նայելով ու կենդա-
նի անհատ մը չնշմարելով՝ յաղթութիւն
կը կանչէ և անկէ թափարթիմ մէջ ձգե-
ցի կը պոռայ: Բայց զոգչես թէ անողորմ
ճակատադիրը վերջն առաւել ևս տանջե-
լու համար, խորեւրդ արձագանքը մը գտտ
իր ձայնին ուրիշ պատասխան չստե: Հար-
ցուր հիմա մեր քաջարմը շահատակին
թէ ինչ է արդեօք այն թափարթիմ, ո՞ր
են այն դրուները զորս ամրափակ կը գոցէ:
ո՞վ է ներքը մնացողը, ո՞վ է դուրսը սպա-
սողը: — Այնչէ, ոչինչ, ոչինչ: Եւ Ուստա-
նայ հռչակուած առաւել փոքր բեր:

« Զերթուս գոյով ինչուն ահագին
և ձայն բարձեղ գոչէր սեպիկն: »

Բայց անխնայ Մէճմուարն մէկ երկու-
անգամ անյաջողութեամբ չճանձրանալ,
շատախոսութիւնը վերջը չյողեցնելու, և
կրկնութիւններն ալ իրեն համար բան մը
չեն: Երբայ ընթերցողը երբեք ասոր վը-
րայ թող չըրմանան: մեր բաժնը սուս
չէ, փասն զի այս անգամ կը նայինք որ
գարձեղ Մամուշեան մեզի հրուէր կը
կրպայ: Տեղեկի կամ խնդրայի հետեւ
լուծիւնը հոգ չէ: քաջարմը շահատակ-
ները շատ հեռու տեղեր ալ կրնան եր-

թալ իրենց նիւթակն և ասորին օգնու-
թեամբ: Բարոյ մինչև Հոգիաստան
դնայ: Հերթաւ մինչև Երանայեան ու-
կանստը և Թէճոս ալ մինչև Երանայեան
եղբորը: Ուստի մեր գիտարար Մամու-
շեն կը հարցնէ մեզ թէ վայել էր ար-
դեօք սրբազան Պաղտատարեանին ինչ
խանութիւնը հաւատոյ մասն համարի,
և անոր դէմ խօսողը մ'իւր յետին վայր-
կենին բրած յետս կոչուած քննադատել:
և իր յառաջ բերած խախուռ տար-
կութեանց՝ ոչինչ նուազ խախուռ ապա-
ցոյց մը կը բերէ, արդեւոր թէ Լուսա-
ւորչական եկեղեցւոյ զյու խնդրն ալ մէկ
մէկ աշխարհական իշխաններ են: Երբ ի
որ Մէճմուար ամենեւին պարագայից և
հանգամանայ տարբերութիւնն ինչ բո-
ւէ չգիտէր կամ չուզէր գիտնալ, ըստ որում
ամենեւին հակառակին բաներն ալ իր զօրաւոր
արամարանութեան քուրային մէջ իր լուծ-
ւին, կը ձուլուին և իրեն ուղած կերպ-
րանքը կանուան:

Մէճմուար մոռցած վերելի թէ հո-
մէական եկեղեցին՝ սրբազան Պաղտատար-
եանին իշխանութեանը հաւատոյ կեր-
պարանք մը առած է: սակայն հակառու-
թիւնը նոյն իսկ իւր թերթին մէջ անգամ
աչքն կը դարնէ: փասն զի ինք կըսէ թէ
« Պաղտատարեան, միջին և վերջին գործ-
րու գտտ զատ ու փոփոխական ճշմարտու-
թիւններ կը ծանուար: » Թող չզարմանայ
հապա Մէճմուարն մեծարար խմբակիրը որ
իր այս ըսածն է հետեւեցնելով թէ անիւ-
փոխ իշխանութիւն մը կրօնական է, և
չենք կարծիք որ իրեն պէս ամենահմուտ
քաջաբաղէտ մը կարող ըլլայ երբեք ժըն-
անքութե ամեն աշխարհական իշխանու-
թիւն ըստ պիտոյից ժամանակին փոփոխու-
թեան ենթակայ է: Չկայ երկրաւոր իշ-
խանութիւն մը որ բաւական անփոփոխ
պիտի լինէ ինչ ինչ յաւիտեան անփոփո-
խելի է: անփոփոխ չուստաքն է: անփո-
փոխ աստուածային յայտնութիւններն են:
անփոփոխ եկեղեցւոյ Ս. Հարց վարդա-
պետութիւններն են: վերջապէս անփո-
փոխ յաւիտեան կան ճշմարտութիւններն
են, ինչպէս նաեւ չափական ուսմանը ըս-
կըցունքները: իսկ անկից անգին աշխար-
հիս բոլոր բաները փոփոխական են:

Երբ եթէ սրբազան Պաղտատար երկրա-
ւոր իշխանութեան երկրաւոր կերպարանք
մը չտար, ինչպէս կրնար ամեն փոփոխու-
թիւն ու նոր բարեկարգութիւն մերթէ-
Ուրեմն թող Մէճմուարն սրբազան Պա-
ղտատար ուրիշ եկեղեցւոյ գլուխներուն չը-
մանցնէ, փասն զի հոմոսական եկեղեցին
իր դրուին անփոխ՝ և անոր իշխանու-
թիւնն անփոփոխ կը ծանուար, այնպիսի անփո-
փոխ որ նոյն իսկ հոմոսական եկեղեցւոյ
անդրանիկ որդւոյն: Երբ որդին կայսեր բա-
րեկամական ազգարարութիւնները չըրցան
յոյս մ'անդամ փոխել հոմոս քաջաբա-
կանութիւնը: Եւս այս էր զոր Պ. Տը-
րուէն ար Լուիս անդամ կողմար հոմոս
Գաղղիական գեղատեմին ուղղած նամակին
մէջ և կրտսէր: « Ս. Լուիսը նոյն իսկ իւր
բնու թեման՝ իր մասնաւոր օրինակիցն ու
իրաւունքն ունի, որը շատ ասիականութե
մէջ դժբաղդաբար ներկայ ժամանակիս
գաղափարներուն կը հակառակին: » Հար-
ցունենք նախանձանդիւր Մէճմուարին,
ինչու համար Սրբազան Պաղտատար կը մերթ-
ամենաւոր աշխարհական բարեկարգութիւն-
ներ, ինչու համար ամեն առաջադիւ թեմայ
« ոչ կարծիք » (ո՞նք բոստանու) միտնէ պա-
տարար կուտայ: « ոչ արդեւոր ասիական
իր բնութեան, իր մասնաւոր օրինակը սր-
գարնէն է: կայ արդեօք այսպիսի դրու-
թիւն մ'ալ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ
մէջ: Բայց ասոր վրայ խօսին անգամ ա-
ւելորդ է, և Մէճմուարն բրած նմանու-
թեան անտեղութիւնն ապացուցանելու
հարկ չկայ: Հոմոսական եկեղեցին Ս.
Պաղտատարեան կը դաւանի: իսկ մեր մէջ
երբեք նոյն իսկ վարդապետութիւն մը
սպրդած չէ: Մեր պարտաւորներն ազգին
կամքը կրնարուն և անոր ներկայացու-
ցիչներն են կայսերական կառավարու-
թեան առջև: իսկ ընդհակառակն Ս. Պա-
ղտատար մը կարգիւններէ կրնարուն:

Իրեւ թագաւոր հոմոս, որոյ ժողովուր-
դին ամենեւին ընդունութեան մասնակից չի
կրնար ըլլալ: Պաղտատար միահեծան թա-
գաւորներ են, զենք զենուորութիւն ու
նին, զհետան կուգարկեն և կընդունին,
պատեարդ կը հրատարակեն կամ հաշտու-
թիւն կրնան: իսկ մեր պարտաւորները
նոյն իսկ իրենց սահմանաւոր գրկի մէջ,
Եզգին կամքէն դուրս իրենց իշխանու-
թեան բան մը չեն կրնար ընել: Այլ, ոչ,
մեծագոյն Մէճմուար, բերած նմանու-
թիւնը շատ հեռի է: Եւսոր եթէ կրնա՝
հրամայեք Ս. Պաղտատարեանին իշ-
խանութեան դէմ խօսել, փաղ կը բանադ-
րուի իրեւ հերետիկոս, ինչպէս որ բա-
նադրուեցան քեզին շատ մեծ ու ամենա-
մեծ անձինք: բայց մեք, փաղք Եւստու-
ծոյ, քեզին աւելի ազատ ենք՝ գո՛նէ մեր
գաղափարներն ըստ պատշաճից բացատրե-
լու համար, աս անց բանադրանայ երկիւղ
ունենալու: և եթէ երբեմն պաղտատար, կա-
թոլիկաներու կամ պարտաւորներու աշ-
խարհական իշխանութեան կամ անկաւա-
թեանց դէմ խօսելու ալ ըլլանք, աս անց
գանձեք յետս կոչելու կրնանք մեր յետին
թիւսին ամենայն հանդարտութեամբ իրդ-
նը ընդունի: Բայց ձեզ ալ չենք մեղադ-
րել պատեհ նախանձանդիւր բարեկար-
համար: փասն զի եթէ չըլլար Մամուշեան
մարդուն պէս դուք ալ որ մի կ'ստիպուէր
ձեր բաժնէն ու դրամներն յետս կոչե-
լու: Եւսայն ահա կը տեսնուի որ մեզ
համար բացած անկէ բաւ իրեւոր մէջ դուք
ինչին ինչ կ'ը:

« Գլուխը գոր փորեաց և պղծեաց » ի
նոյն անկից ի խորտարար զոր և գործեաց:

Գլուք կը սաղմաւորէ երբոր կը լսէք
իս լի և կարծեաց աղաւտութեան ձայնը,
քանի զուրկ էք անկէ: և փախտեան
դուք մեզի կը բանադ, որպէս զի ձեր
փախտաւոր ծածկէք: Երբեք և աղղին լու-
սաւորական մասին ծախած փաղապե-
տութիւնիդ: այնչէս շատ ծախեցիք ա-
նոնց՝ որ հիմա ձեր փաշաւորն յարկ խիստ
նուաղած է: ուստի ներեցէք որ բարեկա-
մարար ձեր մեծագոյնութեան ազգա-
րարութիւնը ինչ, որ եթէ աղաւտութիւն
ունիք, շնորհ ընէք քիչ մ'ալ ձեր կրօ-
նակիներուն վարդապետելու և ձեր աղ-
գափական եւանդէն անոնց ալ փոր-
բաժնի մը հանելու: Եւս կորսնէ դուք
լուս կը կրնար, որով մեզ ալ իրաւունք
ուսած կըլլաք որ այսուհետեւ եթէ տեղը
գայ՝ մեք ալ հոմոսական ազգայնաց դու-
ծերուն վրայ խօսինք, և ձեր չունեցած
աղաւտութիւնը մեք ի գործ դնենք: Գի-
տենք որ կայսերական կառավարութեան
թաղարաց վայ գրած նոր օրէնքը բարե-
բաղդաբար որ և է կրօնի դէմ եղած յար-
ձակումն ու թշնամանքը խախտ կը պատժէ,
որով խոչն աղաւտութեան սկզբները կրկին
կը նուիրադրուէ՝ աս անց բանաւոր քննա-
դատութիւնն արդիւնէ: ուստի չենք
կարծիք որ այսուհետեւ այսպիսի փախտի
ինչորդ կարեւորութիւն աւարտ ունայ բա-
նակիներուն ասպարէզ բանադ տեղու-
թեան օրինաց դէմ խորտարարութիւն
անընթաց քաջարմը շահատակութիւնը
փախտի մէջ ձգէք: Աւելիք որ յարգուի
ձեր տարբեր, ձեր քանն և հիմք տար-
ւան փորձաւորութիւնը, ձեր պատճառաց
և գործոյ յարաբերութեանց վրայք ու-
նեցած անգիտութիւնը, ձեռքէք ձեր այժ-
մեան պաշտօնանոց խախուռ սկզբներն
ըր, որոյ միայն կը հակառակինք մեք և
ոչ ձեր անձին՝ գոր կը յարգենք: և միա-
ցինք մեզի հետ, կրօնական անտեղի վեճա-
բանութիւնները վերջնելով՝ աղղային
միութեան ու յառաջդիւնութեան մեծ
գործն յառաջ տանելու: Եւս ատեն, և
միայն այն ատենը կրնանք, ձեր արժանա-
ւոր յարկը կը վայելէք, և մեք ալ կը
փութանք խմորահարար ձեր մոքուր, ա-
նարատ և անբիծ ձեռքը սեղմելու: Եւս
թէ ոչ, դիտեցէք ըլլաք որ ձեր քաջարմը
շահատակութիւնները ճամարտակութեան
զատ ուրիշ արժեք մը չունին, և որոյ դէմ
այս պիտի ըլլայ մեր վերջին պատասխանը:

ԱԶԳԱՍԷՐ ՀԱՅՈՒՆ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՐՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Շարունակութիւն)

Միտով մէջ չկայ ուրիշ քաղաք
մը յարմար այդպիսի թաղանթիւն Հայոց
ընտելին որչափ որ Պոթիլանի մէջ, և ա-
նոր համար է որ այժմայի քաղաքը Հայոց
քաղաք ևս կ'անուանուի: Պոթիլան առ-
հասարակ հայերէն կը խօսին և մեծ սեր-
ունին ուսման: Կարծեմ թէ ասիլութ ու-
նեցեր էք դուք, արդե՞ր ընթերցող, կար-
գալ Ս. Եսեկոյ Բաղմալիւնի մէջ ա-
ռակ մը Պոթիլանեցւոյ լեզուով շարադ-
րուած: ուստի աւելորդ կը համարիմ նոր
օրինակ մը գնել այս տեղ: այս միայն կը-
սեմ թէ նոյն խօսած աշխարհարար
Մամուշեանին աշխարհաբանին շատ կը
նմանի, որով համարձակ կրնանք բո-
ղել թէ Պոթիլ լեզուն մէկ ձիւն է:

Հար Միտա Բաղմալիւն, Միլիթար-
եան վարդապետը, իր Նախարարհօրու-
թիւն ի Լեհաստան գրին մէջ բաւա-
կան ընդարձակ կը խօսի Պոթիլանի հայոց
վրայ: Եւս կըրէն թէ անտեղ որ նոյն
գրեալ թէ 1960ին ժամանակները, երբոր
Հայաստան մեծամեծ արեւհեղութեանց
ապարէզ դարձած էր, գաղթեցան այն
տեղ: Բայց դարձանալն այն է որ Մի-
տովոյ մէջ ամենեւին յիշատակարան մը
չկայ, ուսկից կարող լինէին ճշգրիտ տե-
ղեկութիւններ ունենալ նոյն օր ժամա-
նակ գաղթեցան և ինչ գործեր ընել-
նուն վրայ: Եւս միայն գիտենք որ Պո-
թիլանի Ս. Եսեկոյ ժամանակները, երբոր
ասիլէ 500 տարի առաջ շինուած է: սա-
կայն անկարելի է որ անկից առաջ եկե-
ղեցի կամ աղօթատուն ունեցած չըլլան
հայք, ըստ որում իրենց գաղթականու-
թեան ժամանակէն մինչև Ս. Եսեկոյ
ժամանակները շինութիւնը 200 տար-
ւոյ միջոց կայ: Հարկաւ ամեն մարդ ու-
ղածին պէս կրնայ խօսիլ ասոր վրայ: ու-
րովհետեւ, ինչպէս որ վերը ըսի, չկայ յի-
շատակարան մ'այն ժամանակներէն մնա-
ցած որ այս խնդիրը լուս մը պարզարանէր,
որուն պատճառն անշուշտ այն ատենուան
խռովութիւններն ու անհամար հարա-
ժանքներն եղած պիտի լինին:

Բայց երբոր ժամանակ անցնելով նոր
նոր գաղթականաց թաղանթան հայկադուք
Պոթիլան մէջ, քիչ եւեւաւ իրենց մէկ
եկեղեցի միայն ունենալ: անոր համար
ուրիշ և տաններով դարուն վերջերը Ս-
էպեան դարձն անհաւար Միտան անուն
իշխանը յանձն առաւ իր և ժողովուրդեան
կամեաւոր նուէրներով շինել Ս. Երրորդ
գուլթիւն եկեղեցին այն տեղին վրայ՝ ուր
երբեմն կար, կրտսէր, եկեղեցի մը յանուն
սրբոյն Օգոստին վկային: Եւս եկեղեց-
ւոյն շինութեան վրայ ընդարձակ կը խօսի
թաղանթիւն Տ. Գարբիէլ Սաղմեանը
իր Տիմոթիոս ըստած յիշատակարանին
մէջ գոր 1845ին գրել է: Եւս աղղաւոր
անձը Պոթիլանի է, և շատ տարիներ Լ-
րուսապէմ և Պոթիլ Գարբիէլ կը լուս լու-
սովիլ մեր աղղային լեզուն: Բանի մը
տարի Պոթիլ Պաղտատարեանը քարտու-
ղարի գաղաւթ վարկէն յետոյ Պոթիլան
վերադարձաւ, և փոխադրելով այն տեղը
մերայնից մանկաւորն արդային դաստիա-
րակութիւն տալու՝ յանձն առաւ հոն
տեղի գաղղին դաստաւու լինել: յե-
տոյ Գործուն վրայ և այն տեղ քիչ ժա-
մանակէն վախճանեցաւ մեծ սուգ և սն-
մուտ յիշատակ թողով Պաղտատար հայ-
կաղանց մէջ: Իր ազգայնական ոգին լուս
կրնայ ծանցալ մէկը, երբոր կարող կը
յիշատակարանին մէջ Ս. Երրորդութեան
եկեղեցւոյն գանդակատան շինութեան վը-
րայ ըրած յետադայ գաղաւորութիւնը:

Եւս աստուծոյ թերեւս սպասեցէ որ ըստ
կարգի և ժամանակի շինուածոյն բան ինչ
լուս և յաղաք բարձրաբերձ ամբարտակի
գանդակատան՝ որ յետ ոչ բազմաց վրին
շինութեան եկեղեցւոյն անբաւութեամբ
ճախուց կառուցաւ կանգնեցաւ փոքր ինչ
արարակաւորութեամբ առ նմին: Բայց մի-
տալեմ, զի մեր յանձնին կարեւոր է դային
և եթ շինութեանց լիցեցաւ ցանկէ գրկել:

Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ